

بایسته‌های حقوق تجارت ۴ (نظری و کاربردی)

ورشکستگی کیفری

بر اساس قانون جدید مجازات اسلامی ۱۳۹۲

و قانون جدید آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲

به ادب و پرسش‌های چهارگزینه‌ای با پاسخ

تألیف:

مهندس علیرزاده

دانشجوی دکتری تخصصی حقوق کیفری، مدرس دانشگاه

با دبیر:

دکتر محمود عرفانی

استاد دانشگاه تهران

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	:	علیزاده، رامین، ۱۳۶۵ -
عنوان قراردادی	:	ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	:	ورشکستگی کیفری: بر اساس قانون جدید مجازات اسلامی ۱۳۹۲ و قانون جدید آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ به انضمام پرسش‌های چهارگزینه‌ای با پاسخ / تالیف رامین علیزاده.
مشخصات نشر	:	تهران: مجده، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۱۷۱ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۵۹۲-۳
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	بالای عنوان: بایسته‌های حقوق تجارت ۴ (نظری و کاربردی).
زبان درج شده	:	بایسته‌های حقوق تجارت ۴ (نظری و کاربردی).
موضوع	:	ورشکستگی -- مقررات کیفری -- ایران
موضوع	:	ورشکستگی -- مقررات کیفری
موضوع	:	ورشکستگی -- ایران
رده بندی کد ره	:	۱۳۹۳ ۴ و ۸/ع ۱۹۳۳/۴ KMH
رده بندی دیویی	:	۳۴۶/۵۵-۷۸
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۱۶۸۹۷۱
هرگونه تکثیر کامل یا قسم از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.		
موارد تلف، یا به دفتر مرکزی «مجده» گزارش فرمایید.		

بایسته‌های حقوق تجارت ۴ (نظری و کاربردی) ورشکستگی کیفری

تألیف: رامین علیزاده

ناشر: مجده

چاپ اول: ۱۳۹۵ تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصراً «مجده» است.

دفتر مرکزی:

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان وحید نظری و ۱۲ فروردین پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۰۹۴۲۲

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۵۹۲-۳

ISBN: 978-600-193-592-3

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۵۰۳۴

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجده»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸ فصلنامه حقوقی مجده با ارائه مقالات اساتید میرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می‌شود.

فهرست مطالب

دیباجه.....	۹
مقدمه.....	۱۱

فصل اول: کلیات ورشکستگی (مفاهیم و مبانی).....	۱۵
۱- مفاهیم جرم، ورشکستگی، حقوق کیفری و حقوق تجارت.....	۱۸
۱-۱-۱- تعریف و مفهوم جرم.....	۱۸
۱-۱-۲- تعریف جرم در شریعت اسلام.....	۲۲
۱-۱-۳- تعریف جرم در حقوق انگلیس.....	۲۵
۱-۲-۱- تعریف جرائم.....	۲۶
۱-۳-۱- تعریف مفهوم ورشکستگی.....	۳۱
۱-۴-۱- حقوق کیفری و حقوق تجارت.....	۳۵
۱-۵-۱- رابطه حقوق تجارت و حقوق کیفری.....	۳۹
۲-۱- مبانی.....	۴۲
۱-۲-۱- تاریخچه حقوق تجارت در ورشکستگی.....	۴۲
۱-۱-۲- تاریخچه حقوق تجارت.....	۴۲
۲-۱-۲- تاریخچه ورشکستگی.....	۴۶
۲-۲-۱- جهات افتراق اعسار و ورشکستگی.....	۵۲
۲-۲-۲- وجوه اشتراک افلاس با ورشکستگی.....	۵۴
۲-۴-۱- شرایط ورشکستگی.....	۵۴
۲-۴-۲-۱- تاجر بودن.....	۵۵
۲-۴-۲-۲- توقف از پرداخت دیون.....	۶۰
۲-۵-۱- انواع ورشکستگی.....	۶۳

فصل دوم: ورشکستگی به تقلب و تقصیر.....	۶۷
۱-۲- ورشکستگی به تقلب.....	۶۹
۱-۱-۲- تعریف ورشکستگی به تقلب.....	۶۹

۶ □ بایسته‌های حقوق تجارت^۴ (ورشکستگی کیفری)

- ۷۰..... ۲-۱-۲- عناصر جرم ورشکستگی به تقلب
- ۷۰..... ۲-۱-۲-۱- عنصر مادی
- ۸۵..... ۲-۲-۱-۲- عنصر روانی (معنوی)
- ۸۶..... ۳-۲-۱-۲- عنصر قانونی
- ۳-۱-۲- مجازات ورشکستگی به تقلب با تطبیق در حقوق فرانسه،
- ۸۸..... کامن لا و آلمان
- ۹۱..... ۴-۱-۲- شروع، معاونت و مشارکت در جرم
- ۹۴..... ۵-۱-۲- ورشکستگی به تقلب و قرار اناطه
- ۱۰۸..... ۱-۲- کلاه برداری و ورشکستگی به تقلب
- ۱۱۱..... ۷-۲- زج جرم و دادگاه صالح به رسیدگی
- ۱۱۳..... ۱-۲- تخلف، بلیق، تعویق و گذشت در ورشکستگی به تقلب
- ۱۱۵..... ۲-۲- ورشکستگی به تقصیر
- ۱۱۵..... ۱-۲-۲- مفهوم و تعریف ورشکستگی به تقصیر
- ۱۱۸..... ۲-۲-۲- ورشکستگی به ناسمج اجباری
- ۱-۲-۲-۲- در صورتی که محقق در مخارج شخصی یا مخارج
- ۱۱۸..... خانه مشارالیه در ایام عادی باشد به عایدی او فوق العاده بوده است:
- ۲-۲-۲-۲- در صورتی که محقق شود جر نسبت به سرمایه خود
- مبالغ عمده صرف معاملاتی کرده که در تجارت موهوم یا نفع
- ۱۱۹..... آن منوط به اتفاق محض است:
- ۳-۲-۲-۲- اگر به قصد تاخیر انداختن ورشکستگی خود خریدی
- بالاتر یا فروش نازل تر از مظنه روز کرده باشد یا اگر به حسن قصد
- وسائلی که دور از صرفه است به کار برده تا تحصیل وجهی نمایم اعم
- ۱۲۰..... از اینکه از راه استقراض یا صدور برات یا به طریق دیگر باشد:
- ۴-۲-۲-۲- اگر یکی از طلبکارها را پس از تاریخ توقف بر سایرین
- ترجیح داده و طلب او را پرداخته باشد. یعنی این که تاجر بدون وجود
- هر گونه دلیل قانونی به دلخواه پرداخت طلب برخی از طلبکاران را
- ۱۲۱..... نسبت به دیگران اولویت دهد.
- ۳-۲-۲- ورشکستگی به تقصیر اختیاری

۲-۳-۱- اگر به حساب دیگری و بدون آنکه در مقابل عوضی دریافت نماید تعهد کرده باشد که نظر به وضعیت مالی او در حین انجام آنها آن تعهدات فوق العاده باشد:	۱۲۲
۲-۳-۲- اگر عملیات تجارتي او متوقف شده و مطابق ماده ۴۱۳ این قانون رفتار نکرده باشد:	۱۲۲
۲-۳-۳- اگر از تاریخ اجرای قانون تجارت مصوب ۲۵ دلو ۱۳۰۳ و ۱۲ فروردین ماه و ۱۲ خرداد ماه ۱۳۰۴ دفتر نداشته یا دفتر او ناقص یا بی ترتیب بوده و یا در صورت دارای وضعیت حقیقی خود را اعم از قروض مطالبات به طور صحیح معین نکرده باشد. (مشروط بر اینکه در این موارد مرتکب تقلبی نشده باشد):	۱۲۳
۲-۲-۲- مصداق و معنوی در ورشکستگی به تقصیر و تعدد جرایم ...	۱۲۳
۲-۲-۵- مجازات شرکتی به تقصیر و بحث تطبیقی آن	۱۲۸
۲-۲-۶- مسئولیت کنزری اشخاص حقوقی با مطالعه در حقوق ایتالیا، فرانسه و آمریکا	۱۲۹
۲-۲-۷- موارد افتراق ورشکستگی به تقصیر و تقلب	۱۳۳
۲-۲-۸- موارد اشتراک ورشکستگی و تقلب با ورشکستگی به تقصیر	۱۳۵
۲-۲-۹- ممنوعیت بازداشت ورشکسته به جهت عدم پرداخت خسارت مدعی خصوصی	۱۳۶
۲-۲-۱۰- محرومیت‌های اجتماعی ناشی از ورشکستگی به تقصیر و تقلب	۱۳۹
پیشنهادهای	۱۴۵
سوالات تستی مرتبط با ورشکستگی کیفری به همراه پاسخ	۱۴۱
منابع و مآخذ	۱۶۶

دیباجه

در قانون تجارت ایران اگر تاجر یا شرکت تجاری از ادای «وجوهی» که بر عهده دارد متوقف گردد ورشکسته محسوب می‌شود (ماده ۴۱۲ قانون تجارت). ورشکسته عادی تحت شرایط فوق کفایت که چند فقره برات یا سفته او را واکاوی شده باشد و یا چک او برگشت داده شود، علیرغم داشتن دارایی اعم از مسلول یا غیره نقول دادگاه مکلف است حکم ورشکستگی او را صادر نماید این نوع ورشکستگی در اتحادیه اروپا و کشورهای صنعتی دیگر منسوخ شده است و به جای آن نظریه «عدم توانایی پرداخت» (insolvency) جایگزین توقف از ادای وجوه گردیده است زیرا توقف از ادای وجوه در راستای حمایت از طلبکار می‌باشد که موجبات معالایه‌های تجاری، صنعتی و خدماتی و تسویه اموال اعم از شخص حقیقی، حقوقی را فراهم می‌سازد.

در حقوق روم برای حفظ منافع طلبکار از شخص بدهکار به سختی رفتار می‌کردند و طلبکار می‌توانست بدهکار را توقیف کرده و او را مانند برده بفروشد. در اسلام از بینوایان و تهیدستان حمایت شده و اثر مناس ادعای اعسار کرد حبس و توقیف او جایز نیست زیرا آیه شریفه «و اگر بدهکار را می‌فرمایید» اگر صاحب عسرتی بود تا زمان رفع آن (یسر) به او مهلت ده و اگر بخشش بلا عوض کنید برای شما بهتر است اگر آگاه باشید» آیه مذکور که اصل مهم اخلاقی، انسانی، رحم و شفقت و مروت را در جامعه بیان می‌کند و رابطه دایم و مدیون را در صورتی که بدهکار دچار سخت و محنت شده باشد تغییر می‌دهد. نظریه «عدم توانایی پرداخت» در فقه اسلامی برای حمایت از بدهکار و طلبکار به طور منطقی مورد بحث قرار گرفته است و در یکی از شروط اربعه صدور حکم افلاس، علامه حلی در قرن ۷ هجری قمری می‌فرماید: «أَنْ يَكُونَ أَمَوَالُهُ قَاصِرَةً عَنْ دَيُونِهِ» این همان نظریه عدم توانایی پرداخت

۱۰ □ بایسته‌های حقوق تجارت^۴ (ورشکستگی کیفری)

است که در حال حاضر حاکم بر شرکتهای تجارتی در کشورهای صنعتی می‌باشد.

به نظر می‌رسد که «عدم توانایی پرداخت» در ماده ۴۱۲ قانون تجارت جایگزین «توقف از ادای وجوه» گردد.

در مورد مجازات تاجر ورشکسته به تقلب، دادسرا مکلف است ارکان متشکله رم را پس از احراز تاجر بودن متهم در دادگاه حقوقی، از نظر رسیدگی به تقلب اتمام نماید، نه قبل از آن زیرا ممکن است اصل صحت، فدای سرعت عمل گردد و شخص بی‌گناهی که تاجر بودن او ثابت نشده است به عنوان تاجر ورشکسته به ناله محکوم گردد.

مسئله‌ی کیفری اشخاص حقوقی در فضای واقعی و مجازی در قوانین کشورهای مختلف در حقوق ایران در ماده ۱۴۳ و ماده ۷۴۷ تا ۷۵۲ قانون مجازات اسلامی پیش‌بینی شده است مانند انحلال شخص حقوقی، مصادره اموال، ممنوعیت فعالیت شعبه و انتشار حکم محکومیت بوسیله رسانه‌ها و در خاتمه کتاب ورشکستگی کیفری آقای رامین علیزاده که ورشکستگی به تقلب و تقصیر را در قانون مجازات اسلامی و آیین دادرسی کیفری جدید مورد بحث و تجزیه و تحلیل قرار داده است امید است برای دانشجویان رشته حقوق و سایر علاقه‌مندان مفید واقع شود.

دکتر محسن عرفانی

استاد بازنشسته دانشکده حقوق دانشگاه تهران

استاد دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی تبریز

عضو آکادمی بین‌المللی حقوق تطبیقی

تهران - اسفند ۱۳۹۴

مقدمه

در عصر حاضر روابط اشخاص در کشورهای مختلف به گونه ای است که ناگزیر بایستی اقدام به فعالیتهای تجارتی نمایند. چرا که بدون این گونه فعالیتها زندگی و کسایش انسانها به هیچ عنوان تأمین نخواهد شد. این نیاز سبب شده است که بسیاری از انسانها اقدام به تجارت نمایند. اما گاهی به دلیل مشکلات داخل یا خارج از کشور این تجار نمی توانند نیازهای مالی خود را برطرف کنند و در نتیجه بدستکاریهای این بدهکاری ممکن است به صورت غیر عمدی و یا عمدی صورت بگیرد که در هر دو حالت تاجر به عنوان ورشکسته به جامعه معرفی می گردد و اعتبار مالی و اقتصادی خود را از دست می دهد. این عدم اعتبار تاجر نزد اشخاص مختلف، هر بد حاشه ضرر می رساند و هم به خود تاجر و در نتیجه جامعه از نظر سیاست اقتصادی در رتبه کشورهای عقب افتاده قرار می گیرد.

در همین راستا قانونگذار به دلیل اهمیت موضوع ورشکستگی را به سه نوع تقسیم کرده که عبارتند از:

ورشکستگی عادی، ورشکستگی به تقلب و ورشکستگی به تقصیر.

در اصطلاح حقوقی ورشکستگی حالت تاجری است که اولاً از پرداخت دیون خود متوقف^۱ شود، یعنی نتواند تعهدات تجاری خود را عملی کند که قدر متیقن آن پرداخت دین حال معین است. توقف از پرداخت دین^۲ سلب حالت

۱- توقف عبارت است از عدم توان تاجر در پرداخت دیونی که بر عهده او می باشد. طبق ماده ۴۱۲ قانون تجارت «ورشکستگی تاجر یا شرکت تجارتی در نتیجه توقف از تادیه وجوهی که بر عهده اوست حاصل می شود. حکم ورشکستگی تاجری را که حین الفوت در حال توقف بوده تا یک سال بعد از مرگ او نیز می توان صادر نمود».

اعسار^۱ که دارایی مثبت کمتر از منفی باشد نیست زیرا ممکن است تاجر املاک و اموالی داشته باشد که وافی به اداء دیون او باشد ولی در وضعی باشد که نتواند فعلاً دیون خود را بدهد. روی همین اصل و با توجه به شرایط بعدی، توقف از اداء دیون مغایر با ورشکستگی است. ثانیاً توقف مزبور توسط دادگاه صالح اعلان شده باشد.^۲

در ورشکستگی به تقلب تاجر عالماً و عامداً تقلب کرده و خود را ورشکسته نموده می‌کند اما در ورشکستگی به تقصیر تاجر بدون سوء نیت در امور تجارتی سهل انگاری می‌نماید مانند خرید یا فروشی بالاتر یا نازل تر از مظنه روز.

از نظر تاریخی ورشکستگی به زمانهای بسیار قدیم بر می‌گردد؛ به طوری که طلبکاران در قبال بدهی می‌توانستند بدهکار را بفروشند. در قانون حمورابی طلبکار محق بوده که درخواست حبس بدهکار را بنماید. در کشورهای گروه لاتین (پیرو حقوق مدون^۳ مثل فرانسه و ایران،^۴ مقررات ورشکستگی فقط در مورد تاجر و شرکت تجارتی اعمال می‌گردد. در کشورهای انگلوساکسون (پیرو حقوق عرفی) مثل انگلستان و آمریکا، تقصیرات و مقررات واحدی در مورد تاجر، شرکت تجارتی و غیرتجارتی که فادراً به پرداخت بدهی خود نمی‌باشند. به مورد اجرا گذاشته می‌شود. در گروه ژرمن (پیرو حقوق نهشته) مثل آلمان و هلند تفاوت چندانی بین تاجر، شرکت تجارتی و سایر تجار وجود ندارد.^۵

مطلبی که بایستی به آن اشاره شود. تقسیم بندی این جرم می‌باشد. بدین معنا که جرم ورشکستگی جزو کدام نوع از جرایم می‌باشد؟ بدیهی است این جرم از جمله جرایم اقتصادی می‌باشد که تاثیر بسیار نامطلوبی بر اقتصاد کشورها گذاشته و باعث رکود و عدم پیشرفت اقتصادی کشور می‌شود و از این جهت جزو جرایم اقتصادی محسوب می‌شود که مردم به امید نسیب سود و منفعت اقدام به سرمایه گذاری در شرکت‌های تجاری نموده و انتظار دارند که از

1- insolvabilite

۲- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، ص ۷۴۱

۳- اولین قوانین مدون راجع به ورشکستگی در ایران به سال‌های ۱۳۰۳ و ۱۳۰۴ شمسی بر می‌گردد.

۴- قائم مقام فراهانی، محمدحسین، ورشکستگی و تصفیه، ص ۱۳

این سرمایه گذاری نهایت بهره برداری لازم را برده و کسب سود نمایند، اما افرادی با تقلب و حيله سرمايه آنها را تصاحب می کنند و قطعاً این سرمايه گذاران به هيچ عنوان، من بعد سرمايه گذاری نمی کنند و نتيجه آن ورود لطمه به اقتصاد کشور می باشد. به عبارت ديگر می توان گفت که علت سختگیری قانونگذار در این گونه موارد و جرم انگاری آن دفاع از منافع اقتصادی جامعه و پیشرفت مالی کشور است. با توجه به این گونه حيله و تقلب در کسب و کار، قانونگذار در سال ۱۳۷۵ مواد ۶۷۰ و ۶۷۱ ق.م.ا. را تصویب نمود. در قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ قانونگذار عنوان فصل نهم را به ورشکستگی و کلاهبرداری اختصاص داده بود و در ماده ۳۲۶ برای ورشکستگی به تقلب حبس از ۳ تا ۵ سال و برای کلاهبرداری مجازات ۶ ماه تا ۲ سال حبس یا جزای نقدی از پنجاه الی باصدا تومان یا هر دو مجازات را معین کرده بود. اما در ق.م.ا. سال ۱۳۷۵ برای ورشکستگی به تقصیر ۶ ماه تا ۲ سال و برای ورشکستگی به تقلب حبس از یک تا پنج سال در نظر گرفته است و در مورد کلاهبرداری در سال ۱۳۶۷ قانون رسیدگی به مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری به تصویب رسید که مجازات کلاهبرداری حبس از یک تا هفت سال و پرداخت جزای نقدی معادل مال اخذ شده می باشد.

در حقوق فرانسه ماده ۱ قانون ۵۶۵-۱۳ ژوئن ۱۶۰۴ با اصلاحات بعدی با توجه به مواد ۹۶ و ۱۰۴ همان قانون، ورشکستگی علاوه بر تجار به شرکت های غیرتجارتی نیز که موضوع آنها جنبه اقتصادی دارد، برقرار داده است. ماده ۱ قانون مذکور می گوید: «هر تاجر یا هر شخص حقوق خصصری حتی غیرتاجر که از پرداخت دیون خود متوقف شود باید ظرف ۱۵ روز مراتب را به منظور آغاز دادرسی قرارداد ارفاقی یا تصفیه اموال اعلام نماید».

در حقوق آلمان ماده ۱ فرمان ۱۰ فوریه ۱۸۷۷ مقرر می دارد: «کلیه دارایی ورشکسته که مالک آنها به هنگام شروع رسیدگی به دعوی ورشکستگی شخص مزبور (ورشکسته) می باشد الزاماً مشمول آیین دادرسی ورشکستگی

۱۴ □ بایسته‌های حقوق تجارت^۴ (ورشکستگی کیفری)

خواهد بود». در قانون آلمان عدم توانایی بدهکار از تادیه دیونی که به عهده دارد شرط اصلی رسیدگی به دعوی ورشکستگی را تشکیل می‌دهد. به عبارت دیگر دارایی مثبت بدهکار مزبور کمتر از دیون حال او می‌باشد. از طرف دیگر توقف از تادیه دیون را می‌توان قرینه بر عدم توانایی پرداخت دین به وسیله مدیون دانست^۱

بنابراین، با توجه به مراتب فوق الذکر، مباحث این تحقیق در دو فصل که فصل اول مربوط به کلیات ورشکستگی و فصل دوم راجع به جرم ورشکستگی به قلب و تقصیر است مورد کنکاش و بحث قرار خواهد گرفت.